

Doç. Dr.
Selahattin SATILMIŞ

Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat
Fakültesi Tarih Bölümü,
selahattin@aksaray.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2282-9421>

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu.
Applied
07/02/2020

Kabul edildi.
Accepted
18/03/2020

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.686161>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Dinar, Çivril, Işıklı ve Dazkırı Bölgesinde Tarihsel Depremler (1875-1900)

Historical Earthquakes in Dinar, Çivril, Işıklı and Dazkırı Region (1875-1900)

Öz

Doğal afetler, yerleşim birimlerinin geçmişlerinde ve geleceklerinde doğrudan etkili olan faktörlerdendir. Doğal afetler içerisinde depremlerin, geçmişte ve günümüzde, şiddetli ve yoğun bir şekilde yaşandığı ve etkili olduğu bölgelerden birisi Dinar, Çivril, Işıklı ve Dazkırı civarıdır. Öyle ki çok sayıda insanın hayatını kaybettiği, önemli derecede hasar ve maddi kayıpların yaşandığı 1 Ekim 1995 Dinar depremi hâlâ hafızlardaki yerini korumaktadır. Bahsi geçen bölge, XIX. yüzyılın son çeyreğinde de çok sayıda büyük depreme sahne olmuştur. 25 yıllık süreç içerisinde, artçı şoklar hariç ondan fazla deprem yaşanmış, bunlardan bazıları çok şiddetli derecede gerçekleşerek yerleşim birimlerinin yerle bir olmasına yol açmış, bazıları da yerleşim birimlerindeki evlerin kısmen hasar görmesiyle sonuçlanmıştır. Tarih biliminin birinci el kaynakları olan arşiv vesikaları ve dönemin basınından faydalanılarak hazırlanan bu çalışma ile hem bölgenin tarihine hem de Türkiye doğal afet tarihine ışık tutulması hedeflenmektedir. Ayrıca bölgenin depremselliği açısından önem arz eden tarihsel depremlere dair sayısal verilerin, ileride yaşanması muhtemel sarsıntıları ve şiddetlerini belirlemeye çalışan deprem bilimciler için kaynak teşkil etmesi umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Osmanlı Devleti, Dinar, Çivril, Dazkırı, Işıklı, Sandıklı

Abstract

Natural disasters are factors that directly affect the past and future of the settlements. Dinar, Çivril, Işıklı and Dazkırı are among the regions where natural disasters have experienced severe and intense earthquakes in the past and today. So much so that the October 1, 1995 Dinar earthquake, where many people lost their lives and suffered significant damage and material losses, still maintains its place in the memories. The mentioned region witnessed many major earthquakes in the last quarter of the 19th century; more than ten earthquakes have occurred within the 25-year period, excluding aftershocks, some of these have occurred very severely, causing the settlements to be destroyed, while others have resulted in partial damage to the houses in the settlements. First grade resources which are benefiting from the press archive documents and period prepared the history of the region and work with both Turkey aims to shed light on the history of natural disasters. In addition, it is hoped that the numerical data on the historical earthquakes which are important for the seismicity of the region will be a resource for earthquake scientists who are trying to determine the tremors and intensities that may occur in the future.

Keywords: Earthquake, Ottoman State, Dinar, Çivril, Dazkırı, Işıklı, Sandıklı

* Bu makale “113K146” nolu ve “19. Yüzyıl Türkiye Deprem Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Etkileri” başlıklı TÜBİTAK projesi kapsamında hazırlanmıştır.

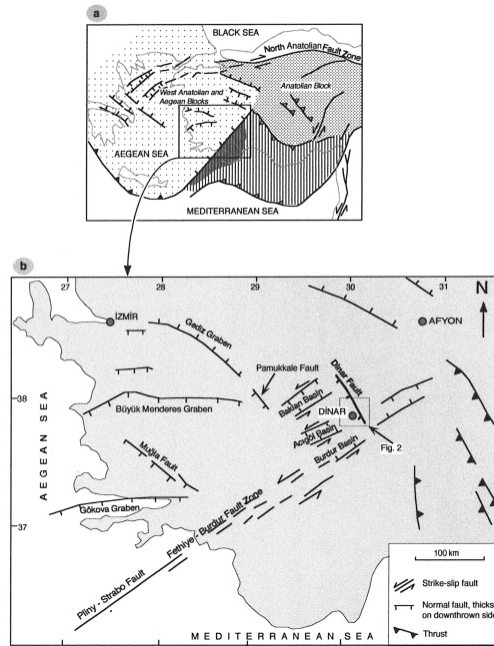
ATIF: SATILMIŞ Selahattin, “Dinar, Çivril, Işıklı ve Dazkırı Bölgesinde Tarihsel Depremler (1875-1900)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6/1 (Mart 2020), s. (166-179)

CITE: SATILMIŞ Selahattin, “Historical Earthquakes in Dinar, Çivril, Işıklı and Dazkırı Region (1875-1900)”, *Journal of History and Future*, 6/1 (March 2020), pp. (166-179)

Giriş

Afrika ve Arap levhalarının kuzeye doğru hareketi Anadolu levhasını batıya doğru hareket etmeye zorlamaktadır. Bunun neticesinde Ege Denizi ve Batı Anadolu’da yaşanan gerilmeli basınç rejimleri¹ doğu-batı yönlü sıkışmalara ve kuzey-güney yönlü genişlemelere neden olmaktadır. Bu durumdan etkilenen fay sistemlerinin hareketi diğer fayların kırırndanmasına yol açmaktadır².

Batı Anadolu gerilme bölgesinde yer alan Dinar, Geyikler³, Çivril, Şeyhlü (Işıklı) ve Dazkırı bölgesinde iki önemli tektonik yönelim bulunmaktadır. Bunlardan birisi, bölgenin kuzeydoğusundaki Dinar (Dinar-Çivril) Fayı olup, kuzeybatı-güneydoğu yönlüdür. Diğeri ise bölgenin batısında ve güneyinde yer alan Baklan, Acıgöl ve Fethiye-Burdur Fay Hatlarıdır. Bu hatların üçü de kuzeydoğu-güneybatı yönlüdür⁴.

Şekil 1. Dinar, Dazkırı, Işıklı ve Çivril Bölgesindeki Fay Hatları⁵.

- 1 A.M. Celal Şengör, *Türkiye'nin Neotektoniğinin Esasları* (Ankara:Türk Jeoloji Kurumu Yayınları, 1980), 20.
- 2 Lütfi İhsan Sezer, “Çivril-Denizli Deprem Yöresinde Deprem Aktivitesi ve Riski”, *Ege Coğrafya Dergisi* 12 (2003): 94.
- 3 Geyikler nahiyesine son verilmesinden sonra buraya bağlı bulunan köyler çevredeki nahiye ve kazalara bağlanmıştır. Dinar’ın güneydoğusunda bulunan İncesu köyü günümüzde güneyinde bulunan Isparta ilinin Keçiborlu ilçesine bağlıdır. <http://www.incesuekokoy.com/ulasim/> (erişim tarihi: 29.12.2019).
- 4 Hayrettin Koral, Davut Laçın, Şakir Şahin, “1 Ekim 1995 Dinar Depreminin Yüze Çatlakları”, *Jeoloji Mühendisliği Dergisi* 50 (1997): 52; Dinar’da büyük bir yıkıma sebep olan 1 Ekim 1995 depremi, Dinar Grabenini kuzeyden sınırlayan Dinar Fayı’nın yaklaşık 10 km’lik kısmının kırılması neticesinde gerçekleşmiştir. 1995 depremi kadar olmasalar da 1914, 1925 ve 1971 yıllarında yaşanan depremler de Dinar’da hasara yol açmıştır. 1875 ve 1975 depremleri Baklan Fayı üzerinde, 1914 ve 1971 depremleri Fethiye-Burdur Fay Hattı üzerinde gerçekleşmiştir. Esra Çetin, *1 Ekim 1995 Dinar Depremi Faylanma Parametrelerinin İnsar ve Sismoloji Verileriyle Belirlenmesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (2010): 1-4.
- 5 Erhan Altunel, Aykut Barka, Serdar Akyüz, “Paleoseismicity of the Dinar Fault, SW Turkey”, *Terra Nova* 11/6 (1999): 297.

Tablo 1. Çivril ve Işıklı'daki Evlerde Meydana Gelen Hasar Miktarı⁸

	Mevcut Ev Sayısı	Tamamen Yıkılan Ev Sayısı	Kısmen Yıkılan Ev Sayısı
Çivril	300	285	15
Şeyhlü (Işıklı)	320	200	100
Toplam	620	485	115

Dönemin Osmanlı basınında çıkan ilk haberlere göre ölü sayısı 133-164 arasında değişirken, yaralı sayısı 187 idi⁹. Ancak bir müddet sonra daha sağlıklı bilgiler gelmeye başlamış, yapılan araştırmalar can kaybı ve yaralı sayısının çok daha fazla olduğunu göstermiştir. Önemli bir kısmı Işıklı kasabasından olmak üzere enkaz altından çıkarılan ölü sayısı 500'e ulaşmıştır. Çivril ve Işıklı kadar olmasa da buraların yakın çevresindeki birçok köyde de evlerin bir kısmı hasar görmüştür. Bunlardan birisi kayıtlara Yaka köyü olarak geçmiştir¹⁰. Ancak günümüzde Çivril'e bağlı Kocayaka ve Yakacık isimli iki köy (mahalle) bulunmaktadır. Deprem bölgesine yakın olmasından dolayı Yakacık'ın bu afetten daha fazla etkilenmiş olabileceği tahmin edilebilir.

Deprem, Çivril'in 20-25 km kadar kuzeyinde bulunan Uşak kazasına bağlı köylerde de oldukça etkili olmuştur. Öyle ki Çivril ve Işıklı'dan sonra depremin en fazla zarar verdiği yer Uşak kazasına bağlı Tatar köyüdür. Tamamen harap olan köyde 200 kişi de hayatını kaybetmiştir. Deprem, Tatar'ın dışında Sivaslı, Selçikler, Burgaz, Pınarbaşı ve Kocalar köylerinde de çok sayıda evin yıkılmasına sebep olmuş, özellikle taştan yapılmış binalar büyük zarar görmüştür. Uşak kazası merkezi ise depremi şiddetli derecede hissetmekle birlikte az miktarda hasara uğrayan yerlerden birisi olmuştur. Burada bulunan kışlanın kâgir olan kapısının bazı taşları deprem sırasında gevşeyerek tamire muhtaç hale gelmiştir¹¹. Deprem, Kütahya, Gediz ve Isparta'da da şiddetli derecede hissedilmiş olmakla birlikte buralarda hasara yol açmamıştır¹².

Yüzlerce insanın hayatını kaybetmesine ve büyük miktarda hasara sebep olan bu deprem, uzun süre hafızalardan silinmemiştir. Öyle ki 9 Ekim 1887 tarihli *Tarık* gazetesi, Işıklı'da bu tarihlere hissedilen hafif şiddetli bir depremin haberini verdikten sonra, üzerinden on iki yıl geçmiş olan 1875 depreminden bahisle "Bundan iki (on iki¹³) sene evvel Işıklı karyesinde (köyünde) deprem vukû'uyla karye-i mezkûre kâmilan harap olduğu gibi Çivril karyesi ve diğer iki karye düçâr-ı hasarât-ı külliye olub o zaman iki yüz kadar telefât dahi vukû'bulmuştur." ifadelerini kullanmıştır¹⁴.

Deprem hasar ve can kaybına sebebiyet vermekle kalmamış, zeminde yeni kırıkların oluşmasına da yol açmıştır. Depremle birlikte Çivril taraflarında yer yarılmış ve kaynar sular çıkmaya

8 *Basiret*, sayı 1526, 11 R 1292.

9 Deprem sonrası basına yansıyan haberlere göre Işıklı köyünde 31 ölü, 17 yaralı, Çivril'de 130 ölü, 170 yaralı bulunmaktaydı. *The Levant Herald*, Vol. IV, sayı 20, 19 Mayıs 1875; *Basiret*, sayı 1526, 11 R 1292.

10 *Vakit*, sayı 5, 25 R 1292.

11 *Basiret*, sayı 1526-1528, 11-13 R 1292.

12 *Basiret*, sayı 1526-1540, 11-23 R 1292; *The Levant Herald*, Vol. IV, sayı 20, 19 Mayıs 1875.

13 Gazetede on iki değil, iki sene önce yazılıdır. Ancak 1885 yılında bahsi Çivril ve Işıklı'da ne bu kadar büyük zarara sebep olan ne de hafif şiddetli bir depreme taranan arşiv belgeleri ve gazete haberleri arasında rastlanmamıştır. Dolayısıyla "on" kelimesinin yazılmasının unutulduğu tahmin edilebilir.

14 *Tarık*, sayı 1270, 21 M 1305.

başlamıştır. Işıklı'da ise bazı yerlerde soğuk ve kaynar madenî sular fişkırmaya başlamıştır. Mayıs ayının sonu itibariyle akmaya devam eden yer altı sularının¹⁵ önemli bir bölümü 4 Ağustos 1875 tarihi itibariyle kaybolmuştur¹⁶. Hasarın ve yarıkların oluştuğu coğrafya dikkate alındığında depremin kuzeybatı-güneydoğu yönlü Dinar-Çivril Fay Hattında gerçekleştiği söylenebilir.

1.2 Deprem Artçı Şokları

3 Mayıs'ta meydana gelen ana deprem sonrasındaki dört gün içerisinde sık bir şekilde, saatte bir iki defa artçı sarsıntı hissedilmiştir¹⁷. Artçı şokların giderek azaldığı, ancak bir müddet daha devam ettiği görülmektedir. *Vakit* gazetesi 30 Haziran tarihli¹⁸, *The Levant Herald* gazetesi 4 Ağustos tarihli nüshalarında artçı şokların hâlâ devam ettiğini bildirmektedir¹⁹. Diğer bir ifadeyle depremin artçı şokları üç ay kadar devam etmiştir. Bu arada bazı artçı şokların çok şiddetli derecede gerçekleştiği ve yeni hasarlara yol açtığı görülmektedir. Öyle ki *Vakit* gazetesinin 10 Haziran 1875 tarihli haberinden anlaşıldığı üzere Uşak kazası dâhilindeki bazı köylerde meydana gelen artçı sarsıntılar, önceki depremden etkilenmeyen bazı binaların yıkılmasıyla sonuçlanmıştır²⁰.

1.3 Afet Yönetimi

Karahisar livasına bağlı Sandıklı kazası kaymakamı depremin hemen sonrasında yanına bir doktor olarak, Şeyhlü nahiyesinin merkezi olan Işıklı'ya gitmiştir. Kaymakam gerekli incelemeleri yaparak depremzedelerin acil ihtiyaçlarını tespit ederken, doktor da depremde yaralananların tedavisiyle meşgul olmuştur. Deprem bölgesindeki yerleşim birimlerinin bağlı olduğu Hüdavendigâr Valiliği de afetzedelerin yaralarının sarılması için gayret etmiştir. Vali, yaralıların tedavisi için memleket tabibini, afetzedelerin diğer bazı ihtiyaçlarının giderilmesi için de bir subayın komutasında 20 askeri deprem bölgesine göndermiştir.

Deprem sonrasında afetzedelerin en büyük ihtiyacı, barınma ve beslenmesi hususlarında idi. Çivril ve Işıklı'da evleri yıkılan ya da hasar gören depremzedeler ilk gecelerini açık alanlarda geçirmek zorunda kalmışlardı. Uşak kazasına bağlı köylerin halkları ise kendilerine çadır gönderilene kadar harman yerlerinde gecelemişlerdi. Evsiz kalan depremzedeler için Sandıklı kazasındaki Asâkir-i Redîfe deposundan 750 çadır temin edilirken²¹, bir kısım afetzede için de barakalar inşa edilmiştir. Basında çıkan haberler 3 Mayıs 1875 depreminde evsiz kalan afetzedelerin uzun bir süre çadırlarda sefalet içerisinde yaşadığını göstermektedir. Öyle ki *Vakit* gazetesi 10 Haziran 1875 tarihli nüshasında “beş bin kadar ahâlinin tarlalarda sâkin bulunduğunu” derken²², *The Levant Herald* gazetesi ise 4 Ağustos 1875 tarihli haberinde “depremzedelerin çadırlarda ve barakalarda yoksulluk içerisinde yaşamaya devam ettiğini” bildirmekteydi²³.

29 Ekim 1886 Depremi

Deprem, Dazkırı'da meydana gelmiş ve bu nahiyeye bağlı altı köyde önemli derecede zarara yol açmıştır.

15 *Vakit*, sayı 5, 25 R 1292; sayı 31, 26 CA 1292.

16 *The Levant Herald*, Vol IV, sayı 31, 4 Ağustos 1875.

17 *Basiret*, sayı 1526, 11 R 1292.

18 *Vakit*, sayı 31, 26 CA 1292.

19 *The Levant Herald*, Vol IV, sayı 31, 4 Ağustos 1875.

20 *Vakit*, sayı 14, 6 CA 1292.

21 *Basiret*, sayı 1526, 11 R 1292.

22 *Vakit*, sayı 14, 6 CA 1292.

23 *The Levant Herald*, Vol IV, sayı 31, 4 Ağustos 1875.

2.1. Hasar ve Zayiat

2 kişinin yaşamını yitirdiği, 15 kişinin de yaralandığı bu depremde toplam 43 ev ve 17 ahır tamamen yıkılırken, 45 ev ve 17 ahır da ağır hasar görerek yıkılmaya meyilli hale gelmiştir. Ayrıca 2 cami, 1 okul, 38 ev ve 19 ahır kısmen hasar görmüştür²⁴. *The Levant Herald* gazetesi depremin etkili olduğu köylerin isimlerini ve tamamen yıkılan evlerin dağılımını vermektedir.

Tablo 2. Depremin Hasara Yol Açtığı Köyler²⁵

Köyler	Tamamen Yıkılan Bina Sayısı
Tutluca	30
Mizan	12
Başçeşme	7
?*	6
Yüreğil	4
Arıköy	1
Toplam	60

* Bilginin alındığı *The Levant Herald* gazetesinde köyün ismi "Achaghi" olarak geçmiştir. *The Levant Herald*, Vol VI, sayı 38, 15 Aralık 1886.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere deprem en büyük hasarı Tutluca köyüne vermiştir. Gazetede çıkan habere göre tabloda isimleri geçmeyen bazı köylerde de depremden evleri oturulamayacak derecede zarar görenler olmuştur²⁶. İsimleri geçen köylere baktığımızda Dazkırı'nın güneyinde ve doğusunda yer aldıkları görülür. Hasarın olduğu yerler dikkate alındığında sarsıntının güneybatı-kuzeydoğu yönlü olan Acıgöl Fay Hattında gerçekleştiği anlaşılır.

2.2. Afet Yönetimi

Dazkırı nahiyesinin bağlı olduğu Hüdavendigar Valiliğinin deprem sonrasında hemen harekete geçerek, afetzedelerin yaralarını sarmaya çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda valilik ilk iş olarak, evleri yıkılan afetzedelerin uygun mahallere yerleştirilerek ihtiyaçlarının giderilmesi ve neticesinin bildirilmesi hususunda Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar) Mutasarrıflığına bir talimat göndermiştir²⁷. Depremin hemen ardından Karahisar'dan gönderilen doktorlar sayesinde yaralıların tedavisi gerçekleştirilirken, diğer taraftan da mahalli yetkililer tarafından temin edilen çadırlar ve inşa edilen ahşap barakalar sayesinde depremzedelerin barınma ihtiyaçları geçici olarak giderilmiştir²⁸.

Bu deprem sonrasında afet yönetimi bağlamında gerçekleştirilen faaliyetlerden bir diğeri de afetzedeler adına yardım toplanmasıdır. Bu amaçla hem mutasarrıflık merkezi Karahisar'da hem

24 BOA, İ.DH., 1013/79974; DH.MKT., 1379/102, 23 S 1304; DH.MKT., 1397/66, 10 CA 1304. (Arşiv belgelerine dair kısaltmaların açıklamaları kaynakçada verilmiştir).

25 *The Levant Herald*, Vol VI, sayı 38, 15 Aralık 1886.

26 *The Levant Herald*, Vol VI, sayı 38, 15 Aralık 1886.

27 BOA, Y.PRK.DH., 5/59, 18 S 1310.

28 BOA, İ.DH., 1013/79974; DH.MKT., 1379/102, 23 S 1304; DH.MKT., 1385/17, 18 RA 1304; DH.MKT., 1397/66, 10 CA 1304; *The Levant Herald*, Vol VI, sayı 38, 15 Aralık 1886.

de vilayet merkezi Bursa'da faaliyete girilmiştir. Bunun yanı sıra Hüdavendigâr valisi Mehmet Latif Bey'in afetzedelerin "atıfet-i seniyyeden hisseyâb edilmeleri" yani "Padişahın ihsanına nail olmaları" talebi üzerine Padişah Sultan II. Abdülhamit, Hazine-i Hassasından depremzedelere 100 lira ihsan ettiği gibi devlet hazinesinden de 100 lira yardım edilmesini ferman buyurmuştur. Bununla birlikte merkezi hükümet, yardım paralarının suiistimale meydan verilmeden afetzedelere dağıtılması hususunda Hüdavendigâr Valiliğine bir uyarıda bulunmuştur²⁹.

30 Eylül 1887 Depremi

Bu tarihte Banaz ve çevresinde önemli miktarda hasar ve zayiata sebep olan yıkıcı bir deprem³⁰ Işıkli'da da hissedilmiştir. Bu vesileyle *Tarîk* gazetesi, daha önce ifade edildiği üzere, Işıkli ve Çivril'i harap eden 1875 depremine atıfta bulunarak, henüz bu afetin izlerinin hafızalardan silinmediğini hatırlatmıştır³¹.

13 Ekim 1887 Depremi

Seher vaktinde, saat 04.31'de³² gerçekleşen deprem, *Tarîk* gazetesinin ifadesine göre Sandıklı kasabasında "top patlarcasına gayet heybet ve dehşetli bir şekilde" meydana gelmiştir. Yaşadıkları endişe sebebiyle halkın evlerini terk ettiği Sandıklı'da güneyden kuzeye doğru meydana gelen ve bir dakika süren deprem, burada can kaybına neden olmamışsa da³³, daha şiddetli derecede gerçekleştiği Dazkırı ve çevresinde hasara, can kaybına ve yaralanmalara yol açmıştır.

Dazkırı'da 20 evin ve bazı köhne duvarların yıkılmasına sebep olan depremde Hasan Ali isminde birisi hayatını kaybederken, bazı insanlar da yaralanmışlardır. Yaşadıkları büyük korku ve endişe sebebiyle Dazkırı halkı evlerini terk ederek açık alanlara kaçmıştır. Ayrıca *The Levant Herald* gazetesi depremin Dazkırı'nın çevresindeki on iki köyde olduğunu bildirmişse de bu yerleşim birimlerinin isimlerini ve ne derece hasara uğradıklarını belirtmemiştir³⁴.

Deprem etkili olduğu yerlerden birisi de günümüzde Afyonkarahisar merkezde yer alan Sinanpaşa ile etrafındaki Tokuşlar, Çobanözü, Elvan Paşa, Karacaviran, Çalışlar, Düzağaç ve ismini çıkaramadığımız كونفى köyüdür. Can kaybının yaşanmadığı bu köylerin her birinde onar, on beşer evin yıkıldığı kayıtlara geçmiştir. Bu bilgiden yola çıkarak 1887 depreminin Dazkırı ve Afyonkarahisar çevresinde yaklaşık 140 ilâ 210 civarında evin yıkılmasına, bir kısım evlerin de hasar görmesine yol açtığı söylenebilir³⁵.

Deprem Dazkırı, Sandıklı ve Afyonkarahisar'ın yanı sıra Simav'da şiddetli derecede hissedilmiştir. İsmi geçen bu yerlerin hepsinde depremin artçı şokları birkaç gün devam etmiştir. Hasar tespiti için Dazkırı'ya Karahisar livasından memurlar gönderilmiştir³⁶.

23 Ağustos 1892 Depremi

Gündüz saat 12.00'ye doğru yaşanan bu deprem, can kaybına yol açmamışsa da Sandıklı ka-

29 BOA, İ.DH., 1013/79974; DH.MKT., 1379/102, 23 S 1304; DH.MKT., 1385/17, 18 RA 1304; DH.MKT., 1397/66, 10 CA 1304; *Tercüman-ı Hakikat*, sayı 2604, 21 CA 1304.

30 Banaz depremi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selahattin Satılmış, "30 Eylül 1887 Banaz Depremi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 38 (2016): 79-98.

31 *Tarîk*, sayı 1270, 21 M 1305.

32 *The Levant Herald*, Vol VII, sayı 42, 19 Ekim 1887.

33 *Tarîk*, sayı 1280, 2 S 1305.

34 *The Levant Herald*, Vol VII, sayı 42, 19 Ekim 1887.

35 *Tarîk*, sayı 1280, 2 S 1305.

36 *The Levant Herald*, Vol VII, sayı 42, 19 Ekim 1887; *Tarîk*, sayı 1280, 2 S 1305.

zasının nahiyeleri olan Dazkırı, Geyikler ve Dinar'ın yanı sıra Burdur, Keçiborlu ve buralara bağlı bazı köylerde ağır hasar meydana getirmiştir³⁷.

5.1. Hasar ve Zayiat

Depremden en çok etkilenen yerlerden Dazkırı nahiyesine bağlı Başmakçı köyünde 110 ev tamamen, 191 ev kısmen yıkılmıştır. Halkın mevsim ve tarım ürünlerinin hasadı sebebiyle harman yerinde bulunması, Başmakçı'da can kaybının yaşanmamasını sağlamıştır³⁸.

Depremde en fazla zarar gören yerlerden birisi de Geyikler nahiyesine bağlı İncesu köyüdür. Can kaybının yaşanmadığı İncesu köyünde ana depremde 30, birkaç saat içinde meydana gelen artçı şoklarda ise 25 ev olmak üzere toplam 55 ev tamamen yıkılmıştır. Ayrıca bir cami ile 25 evin bazı duvar ve sair kısımları yıkılmaktan kurtulamamıştır. Bunların haricinde 20 ev içinde oturulamayacak derecede ağır hasar görmüştür. Toplamda köydeki 100 aile açıkta kalmıştır³⁹. Deprem ve artçı şokları, civardaki Dinar ve Şeyhlü (Işıklı) nahiyelerinde de şiddetli derecelerde hissedilmekle birlikte buralarda hasara yol açmamıştır⁴⁰.

Deprem, Sandıklı kazasının nahiyelerinin yanı sıra Konya vilayetine bağlı bir liva olan Burdur ile aynı vilayete bağlı Hamidabad (Isparta) livasının bir nahiyesi konumunda bulunan Keçiborlu'da⁴¹ da etkili olmuştur. İzmir'de çıkan *Hizmet* gazetesi 29 Ağustos tarihli nüshasında can kaybının yaşanmadığı Keçiborlu kasabasındaki evlerin tamamına yakınının yıkıldığı ve halkının açıkta kaldığı bilgisini vermektedir⁴². Ancak daha sonraki tarihlerde basında çıkan haberler, bu bilginin yanlış olduğunu göstermiştir. 8 Eylül tarihli *Sabah* gazetesi, Konya valisinin Dahiliye Nezaretine gönderdiği bir telgrafa dayanarak, *Hizmet* gazetesinin haberinin gerçeği yansıtmadığını, Keçiborlu kasabasında sadece birkaç köhne evin bacasıyla duvarlarının yıkıldığını belirtmektedir⁴³.

Depremi oldukça etkili olduğu Burdur'da ise mahalli hükümet memurlarının yaptığı ilk belirlemelere göre 37 evin duvarları yıkılmış, yarılmış ya da hasar görmüştür. İki caminin minaresi ile bir sıbyan mektebi yıkılmaya meyilli şekilde tehlikeli bir hal almıştır. Ayrıca Burdur hükümet konağı ile iki hapisane binası (erkek ve kadın) ağır hasar görerek, duvarları yıkılma derecesine gelmiştir. Bunların yanı sıra Burdur kasabası dışında bulunan 500 bağ ve bahçenin duvarları ile kapıları yıkılmıştır⁴⁴. Daha sonraki incelemeler, bahsi geçen hasarın dışında, depremde yedi mahallede 16 evden bazılarının kısmen yıkıldığını, bazılarının ise duvarlarının çatlayarak tehlikeli bir hal aldığını, bir caminin duvarı ve minaresi ile bir medrese duvarının yıkılmaya meyilli hale geldiğini göstermiştir⁴⁵. Bunlara ilaveten *The Levant Herald* gazetesinin verdiği bilgilerden şehrin etrafındaki surların nerdeyse tamamının yıkıldığı anlaşılmaktadır⁴⁶. 2 Eylül 1892 tarihli *Hizmet* gazetesinin, daha önce Keçiborlu'da olduğu gibi Burdur'daki hasarı da çok abartılı gösterdiği anlaşılmaktadır. Gazetenin verdiği bilgilere göre Burdur'da yıkılan evlerin sayısı 500'ü aşmış olup,

37 BOA, Y.PRK.DH., 5/59, 18 S 1310; DH.MKT., 1992/22, 3 S 1310.

38 BOA, Y.PRK.DH., 5/59, 18 S 1310; Y.A.HUS., 264/130, 19 S 1310

39 BOA, Y.A.HUS., 264/47, 7 S 1310; *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 31, 5 Eylül 1892.

40 *Sabah*, sayı 1093, 15 S 1310; *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 31, 5 Eylül 1892.

41 Mehmet Ali Talayhan, *Osmanlı Devlet Salnamelerine Göre Adana ve Konya Vilayetlerinin İdari Taksimatı 1851-1900*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde (2001): 111-217.

42 *Hizmet*, sayı 579,1, 5 S 1310.

43 *Sabah*, sayı 1093, 15 S 1310.

44 BOA, DH.MKT., 1992/22, 3 S 1310; Y.PRK.SRN., 3/50, 1 S 1310; Y.A.HUS., 264/130, 19 S 1310.

45 BOA, Y.A.HUS., 264/43, 7 S 1310; *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 31, 5 Eylül 1892.

46 *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 33, 12 Eylül 1892.

çok sayıda bina da oturulamaz durumdadır. Ayrıca afetzede halk açıkta kalarak zaruri ihtiyaçlarını temin edememektedir⁴⁷. Adı geçen gazetenin haberinin yine asılsız olduğunu, hasara dair yukarıda resmi belgelerin verdiği bilgilerden anlamak mümkündür.

Burdur'da yönü doğudan batıya doğru olan deprem⁴⁸, zeminde bazı değişime de yol açmıştır. Burdur kent merkezine yarım saat mesafede bulunan bir bağın yarım dönüm kadar yarılmasıyla çöküntüler oluşmuştur⁴⁹. Sarsıntının yönü ve hasarın olduğu yerler dikkate alındığında depremin Burdur-Fethiye Fay Hattı üzerinde yaşandığı anlaşılmaktadır.

Deprem, Burdur'a bağlı Tefenni kazasında da hissedilmiştir. Kazanın doğusundan batısına doğru, biri şiddetli diğeri hafif surette olmak üzere, birbiri ardına iki defa yaşanmışsa da can kaybı ve hasara yol açmamıştır⁵⁰.

5.2. Depremın Artçı Şokları

Depremin ardından çok sayıda artçı şok yaşanmıştır. Dazkırı'nın bağlı olduğu Hüdavendigar vilayeti valisi Hüsnü Paşa'nın verdiği bilgilerden artçı şokların depremin üçüncü günü itibariyle şiddetli ve hafif derecelerde aralıksız ve sık bir şekilde devam ettiğini öğrenmekteyiz⁵¹. Burdur ve Keçiborlu'nun bağlı olduğu Konya vilayeti valisi Hasan Salih Bey de 27 Ağustos ve 2 Eylül 1892 tarihli yazılarında depremlerin aralıklarla devam ettiğini bildirmektedir⁵². 5 Eylül tarihli nüshasında İncesu'da hemen hemen her gün sarsıntı yaşandığını belirten *The Levant Herald* gazetesi, bir sonraki nüshasında da Burdur'da 8 Eylül'de bir defa artçı sarsıntı yaşandığı bilgisini vermektedir⁵³. *Sabah* gazetesi ise 8 Eylül tarihli nüshasında 1 Eylül'den beri Burdur'da günde dört beş defa hafif şiddetli deprem meydana geldiğini belirtmektedir⁵⁴. Artçı sarsıntılardan bazıları çok şiddetli derecede meydana gelmiş olacak ki hasara yol açtıkları görülmektedir. Konya valisinin bir yazısından anlaşıldığı üzere 10 Eylül 1892 gecesinde şiddetli ve hafif derecelerde yaşanan dört deprem Burdur'da Hacı Ali Bey'e ait evin bir odasının yıkılmasına yol açmıştır. 11 Eylül'de de iki artçı sarsıntı yaşanmıştır. Sadaret makamına hitaben yazılan 14 Eylül 1892 tarihli bir yazıda Burdur'da depremlerin devam ettiğinin bildirilmesinden artçı şokların en az yirmi gün sürdüğü söylenebilir⁵⁵.

5.3. Afet Yönetimi

Başmakçı, İncesu, Burdur ve Keçiborlu'da hasara yol açan deprem sonrasında afetzedelerin yaralarının sarılması amacıyla yerel hükümet görevlilerinin bazı girişimlerde buldukları görülmektedir. Hüdavendigar Valiliği, Geyikler nahiyesine bağlı İncesu köyündeki depremzedelerin uygun yerlere yerleştirilerek, beslenme ihtiyaçlarının giderilmesi için Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığına emir vermiş ve bu bağlamda yapılanların vilayet merkezine bildirilmesini istemiştir⁵⁶. Mutasarrıflığın İncesu'ya gönderdiği memurlar, afetzedeleri çadırlara yerleştirdikleri gibi her gün yiyecek de dağıtmışlardır⁵⁷.

47 *Hizmet*, sayı 580, 9 S 1310.

48 *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 31, 5 Eylül 1892.

49 BOA, DH.MKT., 1992/22, 3 S 1310; Y.PRK.SRN., 3/50, 1 S 1310.

50 BOA, Y.A.HUS., 264/43, 7 S 1310.

51 BOA, Y.PRK.SRN., 3/50, 1 S 1310.

52 BOA, İ.DH., 1297/32, 29 S 1310.

53 *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 31-32, 5-12 Eylül 1892.

54 *Sabah*, sayı 1093, 15 S 1310.

55 BOA, İ.DH., 1297/32, 29 S 1310.

56 BOA, Y.A.HUS., 264/47, 7 S 1310.

57 *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 31, 5 Eylül 1892.

Yerel hükümet görevlileri, bazı muhtemel tehlikelerin önünün alınması için de girişimlerde bulunmuşlardır. Bu bağlamda Burdur'da yıkılmaya çok meyilli haldeki binalar halkın yardımı ile yıktırılarak, meydana gelmesi muhtemel bir tehlike önlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Burdur'daki mahalli hükümet, vilayet merkezi Konya'dan aldığı izinle, yıkılma tehlikesi bulunan hapishanedeki mahpusları daha güvenli bir binaya taşımıştır⁵⁸. Yine tedbir olarak, ağır hasar gören bir okuldaki öğrenciler de, tıpkı mahkûmlar gibi, tahliye edilmiştir⁵⁹.

Afet yönetimi bağlamında ele alınabilecek konulardan bir diğeri ise hasara uğrayan binaların tamir ettirilmesi idi. Burdur'da mahalli hükümet, yıkılma tehlikesi bulunan hükümet konağı ile hapishanenin tamiri için gerekli 25.000 kuruşun harcanması için merkezi hükümetten yetki almıştır. Bu sırada belediyenin gücü, gerekli diğer masrafları karşılamaya yetmemekteydi. Bu nedenle mahalli hükümet bahsi geçen 25.000 kuruşun fakir evleri ile vakfi olmayan cami ve medreseler ile askeri depoların tamiri, bazı yerlerde enkazın kaldırılması için kullanmayı kararlaştırmış ve bu yönde merkezi hükümetten izin almıştır. Bununla birlikte Konya Valiliğinin, hükümet konağı ve hapisane için aynı miktarda akçenin sarfına yeniden yetki istemesi neticesinde ikinci bir 25.000 kuruşun inşaat masrafları için kullanılmasına müsaade edilmiştir. Konya Valiliğinin, vilayet bütçesinde yeterli para bulunmamasından dolayı bahsi geçen 25.000 liranın Dâhiliye Nezareti tahsisatından karşılanması yönündeki talebi de merkezi hükümetçe kabul edilmiştir⁶⁰.

Deprem sonrasında afet yönetiminde bir de ihmal vakası yaşanmıştır. Depremde Başmakçı köyünde meydana gelen büyük hasarın mahalli idareciler tarafından merkezi hükümete on dört gün sonra bildirilmesi üzerine soruşturma açılmış ve bunun neticesinde Başmakçı köyünün bağlı bulunduğu Sandıklı kazası kaymakamı İsmail Hakkı Bey “emsâline ibret olmak üzere” azledilmiştir. Bu ihmal vakasından yola çıkarak merkezi hükümetin, hem afetzedelerin yaralarının sarılmasını önemseydiğini hem de taşrayla olan ilişkilerini çok sıkı tutmaya çalıştığını söylemek mümkündür⁶¹.

22 Ekim 1892 Depremi

Şeyhlü (Işıklı) ve Geyikler nahiyelerinde öğle vakitlerinde şiddetli derecede hissedilen deprem, asıl etkisini Dinar ile Keçiborlu arasında bulunan Dikici köyünde göstermiştir. Geyikler nahiyesine bağlı olan bu köyde can kaybı yaşanmamışsa da 1 ev yıkılmış ve 20 ev çeşitli oranlarda hasar görmüştür. Deprem Sandıklı kaza merkezinde de “oldukça şiddetli” derecede hissedilmiştir. Ana depremden 42 dakika sonra bir artçı şokun yaşandığı Sandıklı'da hasar oluşmamıştır⁶².

Kasım 1892 Depremi

The Levant Herald gazetesi 14 Kasım 1892 tarihli nüshasında hafif şiddetli olarak gerçekleşen bu depremin “bir önceki hafta” meydana geldiği belirtmektedir. Buna göre depremin Kasım ayının ilk haftasında yaşanmış olabileceği tahmin edilebilir⁶³.

58 BOA, DH.MKT., 1992/22, 3 S 1310.

59 *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 33, 12 Eylül 1892.

60 BOA, DH.MKT., 1994/22, 6 S 1310; DH.MKT., 2001/1, 21 S 1310; İ.DH., 1297/32, 29 S 1310; İ.HUS., 3/44, 8 S 1310; DH.MKT., 2037/33, 11 C 1310; Y.A.HUS., 264/46, 7 S 1310; DH.MKT., 2002/69, 23 S 1310; DH.MKT., 2008/11, 14 RA 1310; DH.MKT., 2010/114, 24 RA 1310; BEO., 73/5405, 26 S 1310.

61 BOA, DH.MKT., 2025/56, 7 CA 1310; Y.PRK.DH., 5/59, 18 S 1310; Yapılan soruşturma ve neticesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selahattin Satılmış, *Osmanlı Devleti'nde Afet Yönetimi (19. Yüzyıl Anadolu Depremleri Işığında)*, (İstanbul İdeal Kültür Yayınevi, 2017).

62 *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 39, 24 Ekim 1892.

63 *The Levant Herald*, Vol XII, sayı 42, 14 Kasım 1892.

1 Temmuz 1893 Depremi

Deprem, Sandıklı kazasına bağlı Geyikler'de şiddetli derecede hissedilmiştir. Depremi hasar meydana getirdiğine dair bir bilgiye rastlanılmamıştır⁶⁴.

10 Temmuz 1894 Depremi

İstanbul, Adapazarı, İzmit, Bursa ve Yalova'da çok sayıda kişinin ölümüne ve binlerce binanın yıkılmasına yol açan Marmara depreminin⁶⁵ uzantısı olup, Dinar ve Batı Anadolu'nun birçok şehrinde hafif şiddetli derecede hissedilmiştir⁶⁶.

20 Eylül 1899 Depremi

Aydın ve Denizli'de yıkımla sonuçlanan bu deprem⁶⁷, çok şiddetli derecede hissedildiği Geyikler'de 30 kadar ev ile bir hanın hasar görmesine yol açmıştır. Yine depremin aynı şiddetle hissedildiği yerlerden ikisi de Şeyhlü ve Dinar nahiyeleridir. Şeyhlü'de bir caminin minaresi, Dinar'da ise birkaç bina hasar görmüştür. Ayrıca Dinar'a bağlı Sütlaç'ta bulunan tren istasyonunda hasar meydana gelmiştir. Deprem Çivril, Afyon, Sandıklı, Dazkırı ve bu bölgenin kuzeyindeki şehirlerde de hissedilmiş olmakla birlikte buralarda hasara yol açmamıştır. Depremi artçı şokları, Denizli ve Aydın taraflarında olduğu gibi, Dinar ve Geyikler taraflarında da bir müddet devam etmiştir⁶⁸.

27 Eylül 1899 Depremi

Deprem, Çivril ve Dazkırı'da oldukça şiddetli ve gürültülü bir şekilde yaşanmışsa da hasara yol açmamıştır. Daha sonra bir defa hafif şiddetli sarsıntı hissedilmiştir⁶⁹. Bu depremin 20 Eylül 1899 depreminin artçı şoklarından olması kuvvetle muhtemeldir.

17 Eylül 1900 Depremi

Deprem, Çivril'de gece yarısından birkaç saat sonra şiddetli derecede yaşanmıştır. Deprem öncesinde yer altından inilti halinde bir ses işitilmiştir⁷⁰. Deprem Çivril'in yanı sıra Geyikler, Afyonkarahisar, Sincanlı, Kütahya, Gediz ve Uşak'ta da hissedilmiştir⁷¹.

Sonuç

XIX. yüzyılın son çeyreğinde Hüdavendigâr vilayetinin Karahisar-ı Sahip livasına bağlı Sandıklı kazasının nahiyeleri olan Dinar, Geyikler, Çivril, Şeyhlü, Dazkırı ile buralara bağlı köylerde toplam 12 ana sarsıntının yaşandığı tespit edilmiştir. Bölgede yaşanan depremlerden 6'sı çok şiddetli derecede gerçekleşerek hasara yol açarken, diğer 6'sı hafif şiddetli derecede yaşanmış olup hasar meydana getirmemiştir. Hasara sebep olan depremlerin 3'ünde can kayıpları ve yaralanma vakaları da yaşanmıştır. Ayrıca bölgede yaşanan depremlerin 3'ü, çok sayıda ölümlere ve büyük miktarda hasara yol açan, ancak merkez üssü başka yerler olan depremlerin uzantılarıdır. Bunlardan birisi bölgenin yakınlarındaki Denizli ve Aydın'da gerçekleşmesi hasebiyle bahsi geçen

64 *The Levant Herald*, Vol XIII, sayı 27, 3 Temmuz 1893.

65 BOA, Y.EE., 91/19, 29 Z 1321.

66 *Hizmet*, sayı 769, 10 M 1312.

67 Deprem hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selahattin Satılmış, "Aydın Vilâyetinde Doğal Afetler (1850-1900)", Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2012.

68 *İkdâm*, sayı 1881-1882, 23-24 CA 1317.

69 *İkdâm*, sayı 1881, 23 CA 1317.

70 *Âhenk*, sayı 1269,24 CA 1318.

71 *İkdâm*, sayı 2268, 26 C 1318.

bölgede de hasara neden olmuştur.

İncelenen süreçte bölge en büyük depremini 1875 yılında yaşamıştır. Deprem Işıkli, Çivril ve Tatar başta olmak üzere Uşak kazasına bağlı birçok köyün harap olmasıyla ve birçoğunun da çeşitli oranlarda hasar görmesiyle sonuçlanan bu yıkıcı deprem, uzun süre hafızalardan silinmemiştir. Bölgede etkili olan ikinci büyük deprem, Ağustos 1892’de yaşanmış olup, bölgenin dışında Burdur ve Keçiborlu’da da etkili olmuştur. Ekim 1886 ve Ekim 1887’de gerçekleşen depremler orta derecede, Ekim 1892 ve Eylül 1899 depremleri ise hafif derecede hasara yol açmaları bakımından önem arz etmektedir. Yaşanan depremlerin sıklığı ve yol açtığı hasarlar, bu sahanın günümüzde olduğu gibi, XIX. yüzyılın son çeyreğinde de birinci derecede deprem bölgesinde yer aldığını göstermektedir.

Bölgede yaşanan altı deprem sonrasında artçı şoklar meydana gelmiştir. Şiddetli depremlerin artçı şoklarının uzun sürdüğü, hatta bazılarının hasara yol açtığı görülmüştür. Bölgede yaşanan depremler genellikle Dinar-Çivril ve Burdur-Fethiye Fay Hatları üzerinde gerçekleşmiştir. Yaşanan depremlerin bazıları bölgede yeni kırık ve çöküntülerin oluşmasına sebep olurken, bir deprem sırasında da yer altından soğuk ve kaynar madenî suların fışkırmaya başladığı görülmüştür. Bu bağlamda günümüzde bölgenin kaplıcalarıyla ünlü olmasında tarihsel depremlerin etkisinin de yadsınamayacağı açıktır.

Önemli derecede hasara yol açmaları nedeniyle bazı depremler sonrasında sergilenmesi gereken afet yönetimi önem arz etmiştir. Bu bağlamda üç depremin ardından oluşan zararın tespiti, yaralıların tedavisi, evleri yıkılan ya da oturulamayacak derecede hasar gören afetzedelerin barındırılması ve beslenmesi amacıyla deprem bölgesindeki köylerin ve nahiyelerin bağlı bulunduğu Sandıklı kazası, Karahisar-ı Sahip livası ve Hüdavendigâr vilayetinden sivil ve askeri memurlar ile doktorlar gönderilmiştir. Askeri depolardan temin edilen çadırlar ve inşa edilen barakalara yerleştirilmek suretiyle depremlenelerin barınma problemleri geçici olarak çözülmeye çalışılmıştır. Ayrıca 1886 yılında gerçekleşen deprem sonrasında liva merkezi Karahisar ile vilayet merkezi Bursa’da afetzedeler adına yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Ayrıca dönemin padişahı II. Abdülhamit de, hem devlet hazinesinden hem de kendi hazinesinden yaptığı yardımlarla afetzede halkın yanındaymış olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan İstanbul’daki merkezi hükümet afet yönetimi bağlamında yapılan çalışmaları yakından takip etmiş, hatta ihmali görülenleri cezalandırmaktan çekinmemiştir.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.) 73/5405, 26 S 1310.

Dahiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT.) 1379/102, 23 S 1304; 1385/17, 18 RA 1304; /66, 10 CA 1304; 1992/22, 3 S 1310;1397; 1994/22, 6 S 1310; 2001/1, 21 S 1310; 2002/69, 23 S 1310; 2008/11, 14 RA 1310; 2010/114, 24 RA 1310; 2025/56, 7 CA 1310; 2037/33, 11 C 1310.

İrade Dahiliye (İ.DH.) 1013/79974, 1 RA 1304; 1297/32, 29 S 1310.

İrade Hususi (İ.HUS.) 3/44, 8 S 1310.

Yıldız Hususi Evrakı (Y.A.HUS.) 264/43, 7 S 1310; 264/46, 7 S 1310; 264/130, 19 S 1310.

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.) 91/19, 29 Z 1321.

Yıldız Perakende Evrakı Dahiliye (Y.PRK.DH.) 5/59, 18 S 1310.

Yıldız Perakende Evrakı Serkurenalık (Y.PRK.SRN.) 3/50, 1 S 1310.

Sürekli Yayınlar

Âhenk, sayı 1269,24 CA 1318.

Basiret, sayı 1526, 11 R 1292; sayı 1526-1540, 11-23 R 1292; sayı 1528, 13 R 1292.

Hizmet, sayı 579, 5 S 1310; sayı 580,2; 9 S 1310; sayı 769, 10 M 1312.

İkdâm, sayı 1881-1882, 23-24 CA 1317; sayı 2268, 26 C 1318.

Sabah, sayı 1093, 15 S 1310.

Tarîk, sayı 1270, 21 M 1305; sayı 1280, 2 S 1305.

Tercüman-ı Hakikat, sayı 2604, 21 CA 1304.

The Levant Herald, Vol. IV, sayı 20, 19 Mayıs 1875; sayı 31, 4 Ağustos 1875; Vol VI, sayı 38, 15 Aralık 1886; Vol VII, sayı 42, 19 Ekim 1887; Vol XII, sayı 31, 5 Eylül 1892; sayı 32, 12 Eylül 1892; sayı 33, 12 Eylül 1892; sayı 39, 24 Ekim 1892; sayı 42, 14 Kasım 1892; Vol XIII, sayı 27, 3 Temmuz 1893.

Vakit, sayı 5, 25 R 1292; sayı 14, 6 CA 1292; sayı 31, 26 CA 1292.

Kitaplar, Tezler ve Makaleler

Altunel, Erhan, Barka, Aykut ve Akyüz, Serdar. "Paleoseismicity of the Dinar Fault, SW Turkey". *Terra Nova* 11/6 (1999): 297-302.

Çetin, Esra. *1 Ekim 1995 Dinar Depremi Faylanma Parametrelerinin İnsar ve Sismoloji Verileriyle Belirlenmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Koral, Hayrettin, Laçın, Davut ve Şahin, Şakir. "1 Ekim 1995 Dinar Depreminin Yüze Çatlakları". *Jeoloji Mühendisliği Dergisi* 50 (1997): 52-58.

Satılmış, Selahattin. *Aydın Vilâyetinde Doğal Afetler (1850-1900)*. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Manisa, 2012.

Satılmış, Selahattin. "30 Eylül 1887 Banaz Depremi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 38, (2016): 79-98.

Satılmış, Selahattin. *Osmanlı Devleti'nde Afet Yönetimi (19. Yüzyıl Anadolu Depremleri Işığında)*. İstanbul: İdeal Kültür Yayınevi, 2017.

Sezer, Lütfi İhsan. "Çivril-Denizli Deprem Yöresinde Deprem Aktivitesi ve Riski". *Ege Coğrafya Dergisi* 12 (2003): 93-102.

Şahin, Naci. *XIX. Yüzyılda Karahisar-ı Sahip Sancağı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.

Şengör, A.M. Celal. *Türkiye'nin Neotektoniğinin Esasları*. Ankara: Türk Jeoloji Kurumu Yayınları, 1980.

Talayhan, Mehmet Ali. *Osmanlı Devlet Salnamelerine Göre Adana ve Konya Vilayetlerinin İdari Taksimatı (1851-1900)*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2001.

İnternet Kaynakları

<http://www.incesuekokoy.com/ulasim/> (erişim tarihi: 29.12.2019).

depremturk.blogspot.com/2011/01/afyon-deprem-bolgeleri-haritas.html (erişim tarihi: 03.01.2010).